

Nézem a vakokat... és azokat, akik őket nézik

VAK – vág a V, akaratos az A és kemény a K. Három hang, három betű, és a legtöbb ember borzong, ha meghallja a szót, amit a vé, az a és a ká ártatlanul egymásba fonódva alkot. És fél, hogy egyszer róla suttozzák majd mások. Halk szigorral, szinte egyenként ejtve a három hangot, ütik homlokára, hátára a végleges, lemoshatatlan bélyeget, hogy aztán magába fordulva tudomásul vegye, képtelen megszabadulni a hangsortól, mert az akár sunyin suttozva, akár vadul vartyogva róla szól. Ezzel a szorongással, és a látás képességének biztonságot adó fölényével határolják el vagy határozzák meg magukat általában az emberek, ha véletlenül látóterükbe kerül valaki, aki nem lát.

Én is félek. Azt hiszem, ennek inkább a megvakulás valószínűsége az oka, nem a kasztba bélyegzés, hiszen a vak emberek természetes részei az életnek. Gyerekkoromban is így volt ez, már csak azért is, mert igazából fel sem tűnt, hogy a körülöttem lévők közül a legtöbben nem látnak. Mert én is úgy képzeltem, ahogy sokan mások képzelik, írják, festik, hogy aki nem lát, előretett kézzel, bizonytalanul tapogatja a mindenséget. És valahogy mégsem ezt láttam. Hanem a finom mozdulatokat. A biztonságot. A büszkeséget. A ragyogást. A szaladó kezeket a zongorán, gitáron. A kitartást, az elszántságot. A logikus gondolkodást. A rendet. Rájöttem, hogy szeretném, ha befogadnának, mert sok mindent tanulhatok meg tőlük. De ez csak részben történt meg. Voltaképpen mindig kicsit kívül maradtam, és most innen, a partvonalról nézem a megbámultakat, és a nézőket, írom, ami eszembe jut, amit látok, és amit egy életre megtanultam a vakoktól, például, hogy a bizalomnak, barátságának nincs köze a látáshoz.

Nézem az ismerős arcokat. Azoknak a barátaimnak az arcát, akik nem látnak, és kénytelenek voltak megszokni a három hang borzongató csengését. Meg a rájuk szórt, ám róluk egyáltalán nem szóló szófordulatokat, állandó jelzőket, metaforákat, szólásokat. Például, hogy a szem a lélek tükre. Egyszer valaki, akit barátomnak hittem, azt mondta: én nem is tudom, hová tegyem a lelkedet, mert nem tükrözi a szemed. Ennyi. Persze, nem lettünk barátok, és ha ez a lelkem tükrének bepárásodása miatt történt, hát lelke rajta, nem bánom.

Én sok vak ember lelkének ismerem apró részecskéit. Kiét többé, kiét kevésbé. Néhányan közülük jó barátaim. Jól látom a hályogos vagy alig kifejődött szemükben is a lelküket. És a műszemről sem feltételezem, hogy műlelket tükröz. A sokféle szemben jól látom sokak – hiábavaló – küzdelmét. Hátborzongató. Talán jobb is, ha a szem nem tükrözi... Mert ez a küzdelem olyasvalami, amivel nem szívesen néz szembe az ember. Pedig nekünk, akik lelkének titkait az eltorzult szem pajzsként védi – elvileg, törvényileg – semmiért nem kell jobban küzdenünk, mint éplátású tár-

sainknak. Nyitott kapukat döngtetünk, ha éppen be akarunk menni valahová, ahol, úgy reméljük, szükség van ránk.

A gyakorlat persze egészen más. Többnyire nem kér belőlünk a világ. Fél felismerni bennünk saját törékenységét, tökéletlenségét. Nemonddmegsenkinek-suttogásokból hallom, hogy nincs ránk szükség a vakok iskoláiban sem, például. De mért is kellene bezáródnunk a nekünk tulajdonított vagy a számunkra kijelölt világba? Ki dönti el, hogy merre és hová mehetünk? A legtöbben mások által megírt forgatókönyv szerint élünk. Ketrecebe vagy kasztba zárt szereplői vagyunk a világnak. Részben a sajátunkénak is. Többnyire azért, mert a vakság a tudatlanság szinonimája. Következésképpen, a látás a tudásé. Aki lát, az tud. A látás főlénye minden helyzetben uralja az életünket. Akkor is, ha nem jelent tudást.

Igaz lelkemre mondom, én eddig még sosem éltem vissza a vakok között azzal, hogy valamennyit látok, pedig király lehettem volna, hiszen vakok között voltam-vagyok félszemű... Nem azért nem vagyok király, mert érdemtelenül és becstelenül lenne jogarom és koronám, és mert félek a kénköves pokoltól, hanem mert vak barátaim, ismerőseim legtöbbszörrel együtt nőttünk fel, megtanultuk, és jól emlékszünk ma is, miben számíthatunk egymásra. Ki ebben jó, ki abban. Amikor gyerekek voltunk, ügyesen száguldoztunk a jól ismert folyosókon, zongoracellákban, tomaterebben, udvaron. Nyoma sem volt a látás főlénye miatti kiszolgáltatottságnak. Nem voltunk minden nap másoknak kiosztott feladat, mint sokan azok közül a vak gyerekek közül, akiket a többségi iskolák gyakran kénytelenek megtúrni, mert mindenki abban bízik, nem lesz semmi gond, ha vakok és látók elég korán kezdik az együttélést.

Emlékszem, amikor a negyedik osztályt befejeztem, az évváró után elmentünk a szüleimmel a gyengénlátók iskolájából a vakok iskolájába, hogy megnézzük, hova járok majd ötödiktől. Gyönyörűen ragyogott a kora nyári nap. Becsöngettünk az óriási kastélynak tetsző épületbe. Lajos bácsi, a portás nyitott ajtót, és azzal vigasztalta kétségbeesett szüleimet, hogy ebben az iskolában vak tanárok is tanítanak. Végtelen tisztelet és csodálat áradt belőle. A szüleim pedig talán először reménykedni kezdtek, hogy belőlem is lehet valaki. Ott, akkor elmosódtak a látáson alapuló különbségek ember és ember között. És attól a perctől kezdve van ez így az én fejemben. Megváltoztathatatlanul.

Ez persze nem jelenti, hogy látónak tekintem azt, aki nem lát. Álságos, hazug lennék hozzá is, magamhoz is. Mert nem az tesz éplátásúvá valakit, hogy sem ő, sem közvetlen környezete nem hajlandó tudomást venni a vakságról. A nemtudásnak nincs köze a nemlátáshoz. De a jövőbe sem lát az, aki a jelent nem látja. Épp annyira vagyunk misztikusak vagy jók és rosszak, mint bárki más. És persze... nem vagyunk egyformák. Köztünk is vannak mindentudó diktátorok, puhatestű, mindenkihez igazodó elvtelenek, önjelölt szakértők, kiskirályok. És vannak kreatív, mégis szárnyszerű álmodozók. Talán ők vannak a legtöbben.

De: nincsenek például színészek, írók, rendezők, zeneszerzők, riporterek, szerkesztők. Ezért többnyire szűk közegeben vagy baráti körben játszunk színházat, írunk, saját magunkat rendezzük, saját elképzeléseinkre hagyatkozva, egyre kevesebben zenélnék, és főleg inkább a vaksághoz kötődő élményekről kérdezzetnek azok, akik riporterek remélik magukat, néhányan pedig saját újságjukat szerkesztik. Más kontextusban nincs esélyünk. Csak nagyon keveseknek adatik meg, hogy bebocsátást nyernék az alkotók világába.

Azért vannak páran, akik – szerencsére – a tehetségen túl, családi hátteret is kapnak a kibontakozáshoz. Mi, a többiek meg csak reménykedünk. És alkotunk. Ki jót, ki középszerűt, ki rosszat. Ahogy és amiből tud. Mi mást is tehetnénk? Szőnyeg alá söpört élethelyzetekből rakjuk össze azt a képet, ami – szerintünk – teljesebbé, élhetőbbé teheti a világot. Mert vannak élményeink és ötleteink. Mert tudunk valamit. Valamit, amit mi tudunk. Csak mi. És szívesen adjuk anélkül, hogy rákényszerítenénk bárkit, hogy eljåtssza a mi életünket.

Nem érzékenyítünk, hiszen így is túlérzékeny, szinte allergiás ránk ez a már amúgy is megnyomorított társadalom. Az érzékenyítés persze ettől még nagy divat. Szerintem a megélhetést kereső középszerű találta ki. Félrevezető, de ez a játék is része a fogyasztósbiznisznek. Ha átéled – átérzed! Micsoda marhaság! Úristen! Kinek jövedelmező, kinek kevésbé. Olyan biznisz, ahol nyoma sincs a méltóságnak. Vagy inkább, hogy senki ne bántódjon meg: láthatatlan a méltóság. Ez az érzékenyítésnek nevezett ön/ámítás egy százalmas kísérlet az elfogadást remélő törekvések közül.

A másik meg a használati utasítás, avagy a csokorba szedett tanácsok, amelyekből megtudható, hogy hogyan „bánjanak velünk”, „kezeljenek” esetleg manapság egyre gyakrabban: „segítsenek meg” minket”, „vigyenek” ide vagy oda. Alárendelő szavak, kifejezések, hozzáállás. És a legtöbb nemlátó szerint nincs semmi különös ezekben a szavakban. Negatív üzenet meg pláne nincs. Hát nem tudom... én azt gondolom, veszélyes minden alárendelő szó, mert tárgyakká merevít valamennyiünket. Ide-oda mozgatható, szálni való, leselejtezett bábokká.

Én, aki az átkos rendszer speciális iskolájában voltam gyengén-, majd aliglátóként általános iskolás, senkit sem „megsegíték”, senkit sem „viszek” sehova. Mi együtt megyünk, azaz, hogy valamikor együtt mentünk. De azt hiszem, amerre most legtöbben mennek, arra az ösvényre talán a megfelelési vágy kényszeríti őket. Ott pontosan úgy festenek, ahogy őket festik. Emelt vagy lehajtott fejjel, merev, ijesztő, élettelennek látszó arccal, előre tartott kézzel, segítséget remélve és elvárva tapogatóznak a semmibe. Nyoma sincs semminek abból, ami, néhányunk szerint a befogadásra való törekvést jelenti. A finom mozdulatoknak, az elszántságnak, a ragyogásnak, a méltóságnak, a szerepvállalásnak. Csak a büszkeségnek, a határozottságnak, a vakság áruba bocsátásának, és ahogy kérnek és kérnek. Nekik ez is kell, az is jár, hogy élni tudjanak. Hogy aztán mit kezdenek vele vagy hogyan forgatják vissza, arról vakok is, látók is legtöbbször hallgatnak.

Fáj ez nekem. Nagyon fáj. Fájnak az ünnepi beszédek hanyagul egymás mellé szórt szavai, meg a szuperhősök magamutogató felkészületlensége, a megkopott minőség szürke, omladozó tornya. Fáj, mert néhányan eddigi életünk minden percében igyekeztek elérni, hogy a vé várakozással teli, az a alapos és a ká kedves vagy esetleg következetes legyen, amikor azt halljuk: vak.

Tehetetlenül nézem, ahogy távolodnak egymástól látók és nemlátók. A vakok lassan, egymásba kapaszkodva, egymást támogatva mennek egyre messzebb tőlem is abban reménykedve, hogy minden lépés közelebb viszi őket az éplátásúak felé. Hiába próbálunk utánuk szólni több ezredszer is, nem hallják, mert büszkeségtől hangos beszélgetésükön nem jut át egyetlen kívülről jövő hang sem. Pedig nagyon szeretném megmondani nekik, hogy amerre most mennek, annak az útnak a végén egy szakadék tátong.